

**EKOMİMARİ ÖLÇEKTE YAPI ELEMANLARI
VE MALZEME OLGUSUNUN
SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTLEŞMEYE YANSIMASI**

Nilüfer AKINCITÜRK
Uludağ Üniversitesi. Müh.-Mimarlık Fakültesi
Görükle-BURSA

ÖZET

Geleceğin kent tasarımları; kent kullanıcıları ve doğal kaynaklar bütününe irdelenerek oluşturulmalıdır.

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin değişim ve gelişimi için yapısal nitelikli kararların doğru incelenmiş ve araştırılmış olarak alınması ve hızla uygulamaya geçilmesi gerekmektedir. Nasıl bir gelecek, ya da nasıl bir geleceğin bizi beklediğini ve bizim de gelecekte neler beklediğimizi bilmeliyiz ve geleceği belirleyecek temel öğeleri tanımlayabilmeliyiz.

Ölüm yaşı ortalamasının yükseldiği, nüfus artışının denetim altına alınamadığı, doğal ve yenilenemeyen kaynakların hızla azaldığı, hava, su, toprak, gürültü kirliliklerinin hissedilir ölçüde arttığı günümüzde tehlike sınırlarının ciddi bir şekilde aşıldığı dönemlerdeyiz.

Beslenme ve barınma temel ihtiyaçları doğrultusunda insanoğlu, doğadaki diğer canlıların çevresine uyum sağlayarak yaşamını sürdürme olgusuna zıtlaşan tarzı ile zekasını ve gücünü kullanarak çevreyi kendi öznel isteklerine varan ölçülerde değiştirme yoluna gitmektedir.

Özellikle barınma ihtiyacı, mevcut kentlere sığmayacak ölçülerde kent dışı yeşil alanlara taşınarak karşılanan yapılaşma ile çözülmeye çalışılmaktadır.

Ekolojik dengeyi bozmayacak kriterlerle nerede, nasıl bir yerleşmeyi, seçilen ölçükle ve malzemeyle kentsel bütünlük bağlamında düzenlemek söz konusudur. Çevre, malzeme, yapı bütününde optimum çözüm önerileriyle duyarlı ve etkili çalışmalar yapılmalıdır. Bu bağlamda belirlenen stratejiye göre geçerli çözümler, yapılacak işler,

izleme yöntemi birbirleriyle örtüştürülerek sorumluluk yüklenecek kişilerden oluşacak süreç net bir şekilde kurgulanmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Yapı elemanları, çevre, malzeme, kalite ve sürdürülebilirlik.

**REFLECTION OF ECOLOGICALLY CONCTIONS
ARCHITECTURE TO SUSTAINABLE URBANIZATION
THROUGH BUILDING COMPONENTS AND BUILDING
MATERIAL**

ABSTRACT

The designs of future towns should be made scrutinizing the habitants of towns and natural resources.

In order to carry out the reformation and improvement of developing countries like Turkey, structural decisions should be taken correctly after a lot of research and put into effect as quickly as possible. We have to be aware of what lies ahead and what we expect from future so that we can describe the basic elements that determine future.

Now we live in a period of time when life expenctancy decreases, over - population cannot be controlled, natural resources which cannot be restured diminish rapidly and when air, water, soil and noise pollution increases considerably.

Human beings who are always in need of nutrition and accommodation are likely to change their environment for their personal wishes as opposed to other living creatures that survive in accordance with their environment in nature.

Today especially the problem of accommodation is tried to be solved by building houses in the country rather than the towns where people can no longer fit.

Considering the criteria that do not disturb the ecological balance of nature, we have to organize the place and type of structural organization with the chosen scale and materials in terms of urban unity. Sensible and effective studies should be made proposing optimum solutions regarding the environment, materials and the building.

According to the determined strategy effective solutions, any kind of work to be done, method of observation and the people who will be given responsibility should be considered beforehand.

Key Words: Building Components Environment, Material, Quality, Sustainable.

1. GİRİŞ

Günümüz çevre sorunları, kentsel gelişme, yapılaşma, süregelen üretim ve tüketim ilişkilerinin bir sonucu olarak yorumlanabilir. Göç ve konut sorununun nitel ve nicel boyutları kentlere ağır ölçüde yansımış çevre için tehdit edici düzeye gelmiştir. Bu sorunlar gelişmişlik düzeyine göre dünyanın tüm ülkelerinde yaşanmaktadır.

Petrol krizi ile gündeme gelen enerji tasarrufuna yönelik yapı planlaması ve uygulamaları geliştirilmektedir. Yapı malzemeleri tüm elemanların üretiminde kapsamak üzere yapımda ve kullanımda enerji tüketimini azaltmak ve çevreye en az zararı vermek temel ilke olmak zorundadır. Sürdürülebilirlik, ekolojik sorunların çözümü ve bundan sonra sorun yaratacak problemlerin ortadan kaldırılmasına bağlıdır. Yapı sektörü yapım ve kullanımda en az doğal kaynak tüketmeli ve yapılaşma düzeni çevreyi yok etmeyecek şekilde oluşturulmalıdır.

Yapıların amaçları insan ihtiyaçları ile özdeşleşmektedir. Yapının işlevsel açıdan iyi bir performans sağlayacak şekilde tasarlanması ve gerçekleşmesi, etik uygunluk göstergesi olarak irdelense de, kaliteli olabilmesi için çok farklı kriterlere göre değerlendirilmesi gerekmektedir. Taşıyıcılık, depreme dayanım, yangın korunumu, çevreye duyarlılığı, uygun malzeme seçimi, iyi işçilik, kontrol planlama süresi içinde başlayıp uzun süreli kullanıma kadar devam eden bir olgular dizisidir. 19. yüzyıldan itibaren göç olayı yerleşme doğrultularında düşey ve yatay eksende artan yoğunlukları değiştirmiştir. Gecekondu fizik ve biyolojik çevre özellikleri açısından sağlıklı bir yerleşim halkası oluşturmaktadır. Yeterli konut koşullarını sağlayamamaktadırlar.

Yeni yerleşim alanları için çevresel verileri dikkate alarak yeniden tanımlanacak yerleşme politikalarının kaynak kullanımını düzenleme ve doğal dengeleri korumadaki önemi belirlenmiştir. Çevreye

duyarlı kentleşme politikasında tasarlanan yapısal ilkelerin geçerliliği için, ekolojik bilgilenme, kaynak kullanımı, malzeme bütünleşmesi gerekmektedir. Şematik olarak gösterildiği gibi planlama modeli ile yapılaşacak alanlar için planlama stratejileri ve mimari esaslar, açık alanlar için peyzaj esasları sistem için ulaşım ve alt yapı politikaları tanımlanmıştır [1] (Çizelge 1).

Çizelge 1. Çevre Duyarlı Yerleşimler Yaklaşım

Tasarım eleman ve malzeme seçimi ve uygulama ve de bakım olguları farklı prosedürler içinde yapılaştığından eşgüdüksüz süreçte etki alanları çok çeşitli olacaktır. Ortak bir dil bütünselliğin çözümünün tabanını yapısal optimizasyon oluşturur.

2. YAPI-ÇEVRE VE MEKAN SORUNLARI

Günümüzde en çok kullanılan sözcüklerden biri “çevre” olmuştur. Bilinçli veya bilinçsiz, her yaşın her kesimin kullandığı ve önemli olduğuna inandığı bu sözcük onların yaşamının tamamlayıcısıdır. Doğal çevre ve içinde oluşturulan yapay çevreler canlıların ve en gelişmiş canlı olan insanoğlunun varlıklarını sürdürdüğü alanlardır. O nedenle, “Çevre canlıların yaşayıp gelişmesini sağlayan ve onları sürekli olarak etkileri altında bulunduran fiziksel kimyasal ve biyolojik faktörlerin bütünlüğüdür” diye tanımlanabilir [2].

Yaşamın temel öğeleri, evrenin canlı yaşamına en uygun parçası olan dünyamızda su, hava ve toprak olarak bulunmaktadır. Bu maddeler

canlılar ve cansız çevre arasında sürekli düzenli ve dengeli olarak dolaşmaktadır. Ekosistemler içindeki bu devingen süreç doğal döngüyü oluşturmaktadır.

Hızla gelişmiş teknoloji ve artan nüfus ve bu ileri teknolojiyi bencilce kullanan insan, doğal miras olan biyolojik çeşitliliğin dengesini bozmaktadır. Hızlı ve çarpık yapılaşma bilinçsizce oluşturulan yapay çevre, doğal dengeye en büyük darbeyi vurmaktadır.

1650 yıllarından başlayıp, nüfus patlamasına varacak boyutlardaki artış “dünya çapında afet” olarak nitelendirilmiştir [3]. Meşhur “Global 2000” adlı çevre incelemesi bu gelişimi bütün ayrıntıları ile inceler. Bu incelemelere göre 1985 yılında dünya nüfusunun yıllık artış miktarı 80 milyonken, 21. yüzyılın başında bu miktar 100 milyon olacaktır. Bu artışın yüzde 90’ı yoksul ülkelere aittir.

Yüksek nüfus artışı ve yaşam kalitesinin yükselmesi ve sanayi artışı, yanlış arazi kullanma ve aşırı derecede çevre tahribatına yol açmaktadır. Sanayileşme tarım alanlarının azalmasına neden olmaktadır. Verimli toprak alanları ise dünya üzerinde dengesiz dağılım gösterirler. Sanayileşme, yakın çevresinin topraklarına dolayısıyla tarım ürünlerine veya ulaştığı su ürünlerine de zarar verir.

Hızlı kentleşme süreci, kentlerin nüfus yoğunluğunu olağanüstü şekilde arttırmıştır. Son elli yıldır Türkiye ürkütücü bir hızla kentleşmektedir. Köylerdeki nüfus şehirleri istila etmiş bulunmaktadır. Kentlerin büyük bölümü ise; eskiden kentin, kentlinin nefes alacağı dağlar, ovalar, yeşil alanlar olan kent yakın çevresi olarak bildiğimiz yerlere kurulmuş alt yapısız ve sağlıksız gecekondular bölgelerinden oluşmaktadır. İstanbul ve İzmir nüfusunun % 50’si, Ankara’nın % 71’i gecekonduda yaşamaktadır. Kent çevresi, bazı eski çöplükleri tam bir ikilemi yaşamaktadır. Böyle bir gecekondular bölgesine komşu, kendince izole edilmiş son derece lüks bahçeli ev veya toplu konut örneklerini bir arada görmek artık Türkiye’nin her köşesinde mümkündür. Kırsal itim, kentsel çekim ve farklı bir boyutta kentlinin kentsel itimi. Çelişkili ve gerçekten düşündürücü boyutta sorunlar, çıkmazlar zinciri. Tüm bunların tabanında, kent merkezlerinin sanayi ve ticaretle yoğunlaşması sonunda yeni konut alanlarına kaçışa varan arayışlar. Zengin kesimin alt yapılı bir kent yakın çevresine kaçışları 20. yüzyılın başlarında mekanik kentleşmeye tepki; Batı’da da bahçe şehirlere kaçış ve kent çevrelerine

yerleşim bütünlüğü olmayan kişilsiz ve dağılmış tek ev ve sıra evler yapımıyla kendisini göstermiştir.

Birleşmiş Milletler kentsel ekoloji ve özellikle kent ve çevresi ile ilgili tanımı, “şehir ana kentle birlikte kent varoşları, banliyöleri, yoğun olarak yerleşilen kentin dışında ve kent sınırlarına bitişik alanlardır.” şeklinde yapmıştır [4].

Ülkemizde kentleşme sadece mekan sorunu olmakla kalmamaktadır. Çöp, su, yeşil alan ve ekolojik sorunları beraberinde getirmektedir. Yoğunluğu fazla olan alanlar kentin nefes borularını tıkamaktadır.

İstanbul Boğazı'nın iki yakasında da, insanı üzücü ve düşündürücü ve her nasılsa elde edilmiş yasal mülkiyet hakkı, affedilmez hata olmaktan öte birşey değildir. Fiziksel ve bütünsel kent planlaması ihtiyacı kaçınılmazdır.

2.1. Sürdürülebilirlik ve Ekoyapı Ölçeğinde Tasarım

1970'lerdeki enerji krizi her sektörde olduğu gibi yapı sektörünü de etkisi altına almıştır. Isı kaybını minimum indirmek için pencere alanları ve duvar ısı geçirgenlik değerlerinin denetimi yapı ölçeğinde yetersiz kalır. Maksimum güneşten yararlanma ve izolasyon uygulamaları bu konuda verimliliği daha artıracaktır. Enerji tasarrufu ve çevre için olumlu etkiler sağlanır. Yapıda iklimsel konfor ve enerjiden optimum yararlanma binanın konum şeklinden mekanların bina içindeki organizasyonundan boyutlandırma ve biçim faktöründen eleman ve detaya varan ilişkiler bütünü ile sağlanır.

KENSEL TASARIM (DOĞAL VE YAPAY ÇEVRE) MİMAR -
PLANLAMA SÜRECİ (PROGRAMLAMA)-TASARIM -
PALANLAMA-UYGULAMA) EKO MİMARİ ENERJİ
KAYNAKLARI (GÜNEŞ) -MALZEME YAPI- TEKNİK - YAPIM
SİSTEMİ - YAPI ÜRETİMİ

Enerji ve çevre bilinçli bir tasarımda bina kabuğu ,bir mekanın çevresi ile yaptığı ısı, ses, nem, su, hava ile ilgili alışverişler yapı kabuğu ve onu oluşturan katmanların özellikleri ile ilgilidir. Negatif etkileri en

aza indirecek yapım sistemi ile yapı üretilmelidir. Bu şekilde mimarinin araç olarak kullanılması ile sürdürülebilir bir geleceğe ekolojik konut yaklaşımı ile adım atılmalıdır.

Sürdürülebilir kentler ve kentleşme yeni teknolojik araçlara ve değişime gerek duymaktadır. Bu değişim ancak sosyopolitik ekolojik ve kültürel boyutları bütünlük içinde irdelenmesi ile işlevleşebilir. Kirlenme küresel ısınma güvenilir ve güvenli yaşam sorunları enerji teknolojisi politikalarını özellikle öne çıkarmalıdır [5] (Çizelge 2).

Çizelge 2. Tasarım Sürecinde Enerji Tasarruf Potansiyeli

2.2. Pasif Isıtmalı Yapı Uygulamalarının Enerji tasarrufuna ve Çevreye Olumlu Katkıları

Enerji tüketiminin büyük bir bölümünü ithalat yoluyla karşılayan bir ülke olarak, özellikle konut sektöründe enerjiyi verimli kullanma, yapı tasarımı ve oluşturmada ele alınacak konudur. Yapı öğelerinde, elemanların gerekli ısı yatımını sağlayacak şekilde detaylandırarak, uygulaması mimara düşen görevlerden birisidir. Döşeme, duvar ve çatıdan olabilecek ısı kayıplarına karşı, çeşitli malzemelerden oluşturulacak katmanlarla alınan önlemler alınmalıdır. Bu şekilde ısınma için kullanılması gerekli enerji kaynaklarının gereksiz ve kullanım sonucu oluşacak çevre için olumsuz etkiler azaltılmış olur [6].

Fosil kökenli, özellikle petrol ve doğal gaz gibi kaynaklar hızla tükenmektedir. Kullanımı, petrol kadar yoğun olmasa da kömürün kullanım sonucu çevreye verdiği zarar belirgindir. Dünyada yeni enerji

kaynaklarının kullanımına yönelmesi kaçınılmazdır. Bunlar güneş enerjisi, jeotermal enerji, organik atıklardan elde edilecek biyomas kökenli enerji üretimi, rüzgar enerjisi, dalga enerjisi, okyanuslarda ise sıcaklık farkından elde edilen enerji, hidrojen enerjisi, çevreye olumsuz etkileri kontrollü üretilmesi gereken nükleer enerji gibi kaynaklardır. Bunlardan güneş enerjisinin ısıtmada kullanılmasının doğrudan yapı tasarımı, eleman ve malzeme seçimi ile ilgili olan çeşitli sistemlerle üretilen pasif ısıtma bu konunun yapı ile ilgili önemli bir alternatiftir. Doğrudan ısıtma, taşınım sistemi, ısı depolama, sera düzeni, tavan ve sisteminden yararlanma en basit çözümlerdir [7] (Şekil 1,2,3,4,5).

Şekil 1. Doğrudan ısıtma sistemi

Şekil 2. Taşınım sistemi

Şekil 3. Isı depolama sistemi

Şekil 4. Bitişik sera düzenleri

Şekil 5 .Isı depolama tavanının :

a. Yaz b. Kış uygulamasının şematik görüşleri.

Dünyada pasif sistemlerin çok çeşitli kullanımları ve etkin örnekleri vardır [8] (Şekil 6-7-8-9-10).

Şekil 6. Direkt Kazanç.

Şekil 7. Tromb duvar indirekt kazanç.

Şekil 8. Sera.

Şekil 9. Sulu çatı.

Şekil 10. Termosifon.

1981'de ABD'de yapılan Shrewsbury evi % 100 güneş ısıtmalı 21 °C sıcaklık sağlanan havalandırmalı ve çatı sistemli iyi bir uygulamadır [9] (Şekil 11).

Şekil 11. Shrewsburg evi (ABD)

Pasif sistemlerde, bina konumu plan ve kesitleri güneye açınımları, düşey öğeler olan duvarların katmanları, yatay öğeler çatı ve temel detayları özel malzemeler ve detaylarla, havalandırma sistemleri ile yapılandırılmalıdır [10] (Şekil 12-a, 12-b).

Şekil 12-a Pasif sistem ;

Şekil 12-b Pasif sistem plan kesit örneği .

3. PROBLEMLERİN ÇÖZÜMÜNDE İZLENECEK YOL ÖNERİLERİ

Planlama ülke ölçeğinden başlamalıdır. Planlama sürekli olduğu kadar aşamalıdır. Her ölçekte alınan kararlar bir alt ölçeğe veri teşkil eder. Alt ölçekten gelen detaylar da üst ölçeğin yeniden ele alınmasına neden olur. Ülke genelinde planlama teşkilatı yapar. Ülkesel ulaşım ağının, sanayi yatırımlarının, milli parkların, özel çevrelerin plan kararlarını üretir [11].

Bu planlar, bölge, metropoliten alan, nazım plan ve gerçekte kentsel tasarım ölçeği olan semt ölçeğine kadar hazırlanır.

Mimarlıktan farklı olarak da alt yapı mühendisliği ve peyzaj mimarlığının koordinasyonu ve şehir planlamasıyla kentlerimiz yeniden yaşanılabilir kılınabilir.

Kentsel ekosistemin organizasyonu birçok gelişmiş ülke kentinin planlamasını yönlendiren temel olgu kabul edilebilir.

Kentlerde yüksek konut inşa etmenin gerekçesi alt yapının ve toprağın kullanımudur. Hızlı üretim yöntemleriyle ve rekreasyon alanı çözümleriyle yüksek konut kapsamında nokta binalar ve çizgi bloklar şeklindeki toplu konutlar bazı sanayileşmiş ülkelerde 5 katlara inen çözüm önerileri ve uygulamalar üzerinde yoğunlaşmaktadır. Türkiye’de ise hızla ve çığ gibi büyüyerek betonarmeden duvarlar, dağlar oluşturulmaktadır. İstanbul, Bursa, İzmir, Ankara gibi büyük şehirlere perspektif baktığımızda yeşili görmek mümkün değildir. Ancak kuşbakışı nokta yeşilleri ve birkaç park alanı görme söz konusudur. Mekan sorunlarının planlı - programlı çözüm sürecinde yapılacak çok iş vardır. Büyük şehirlerdeki hızlı ve yoğun büyüme, kent ekosisteminin

dengeğini toprak, bitki örtüsü, su ve havadaki etkilerini negatif alanda bozarak göstermiştir.

Kanun dışı mevcut yerleşim alanlarında, özellikle kolon filiz demirleriyle bitmemiş bina tarlasına dönmüş görsel olarak son derece kötü çevrelere düzen ve alt yapı sağlanmalı ve yasalar haricinde çarpık yapılaşma önlenmelidir. Özellikle konut alanları kentsel mekan kurguları ile, bu mekanları çevreleyen, tanımlayan veya içlerinde yer alan yapıların kütleleri ve cepheleriyle bir dili ve kimliği vardır. Çevre kimliği kullanıcı ile bütünleşir ve sürekli bir etkileşim halindedirler. Bu etkileşim kullanıcılarla çevre kalitecinin örtüşmesini sağlar.

3.1 Yapım Teknolojisi ve Kalite

İnşaat sektöründe, şantiyede yapılan işleri, olabildiğince atölye ve fabrikalara kaydırılması ile şantiye imalatlarında makina yoğunluğunun artması şeklinde özetlenebilecek teknoloji ile gelişme son dönemlerde yeni boyutlar kazanmıştır.

Mekanik, elektrik sistemlerde gelişmeler mikroelektronik sistemlerin binalarda kullanılmaya başlanması insanlar için daha güvenli, daha sağlıklı, daha konforlu konutlar yapılmasını, çevrenin daha az kirletilmesini mümkün kılmaktadır. Teknoloji geliştikçe yapım hızlanmakta, kalite güvencesi artmaktadır. Kalite ve teknoloji bağlamında teknolojinin bir araç olduğu unutulmamalıdır. Bu bağlamda amaç en gelişmiş teknolojiyi kullanmaktan öte en gelişmiş yerleşim ve yapı çevresini gerçekleştirmek olmalıdır. Teknoloji seçiminde bu yaklaşım egemen olmalı, projenin temel nitelikleri ile uyumlu yapı teknikleri kullanılmalıdır [12].

İhtiyaç çerçevesinde tarım arazisi dışındaki bölgelere, insanlara konut yapabilecekleri arazilerde arsa sağlanmalıdır. Batıda bu uygulamanın güzel örnekleri vardır. Ekonomik, yöreye göre mukavemetli konut üretimi için danışmanlık ve teknik hizmetler verebilecek bürolar oluşturulmalıdır. Bu önlemlerle beslenme için temel olan tarımsal araziler bir ölçüde korunmuş olur. Böylece gelecek nesillere de hem besin kaynaklarını sağlayacakları alan hem de, daha uzun vadeli hedefte bitkiler ve organik artıklardan oluşan enerji

kaynaklarının yatırımı hazırlanmış olur. Bugün kullandığımız enerji kaynaklarının büyük kısmı geçmiş çevre miraslarının oluşumudur. Bu dönüşebilir yararlı artıkların yanı sıra katı atık maddeler ve radyoaktif kirlilikler medeniyetlerin acil çözüm bekleyen kötü bedelleridir.

5. ÖNERİLER VE HEDEFLER

İnsanların barınma ihtiyaçlarını karşılayan konut üretiminde malzeme seçiminde gerek çevreye gerek içinde yaşayan insana zarar vermeyecek seçenekler bulunmalıdır. Çünkü yapılarda kullanılan çoğu malzemenin sağlığa zararlı etkisi vardır. Bu etki geçirimsiz yapı yüzeyleri ile artmaktadır. Malzeme seçimi ve mimari planlamada belirli ölçütler değerlendirilmelidir. Yapay çevre oluşturulurken zaten doğal çevre yaralanır, betonlaşmanın acısını biraz olsun hafifletmek için yöresel malzemeler ahşap, toprak, taş, küçük yerleşim birimlerinde, tek ev birimlerinde kullanıma alınmalıdır. İklim düzeninde, sel kontrolunda tarım alanlarında etkin rol oynayan orman alanlarını azaltmadan, hatta tam tersine mümkün olan her bölgede yoğun ağaçlandırma yapılarak bu uygulama hızlandırılmalıdır. Nefes alan yapı malzemesi niteliğini taşıyan ahşap kaynağı olan ormanın değeri tartışılmaz.

Ormanlar, ekosistem yaklaşımı çerçevesinde belirlenecek odun verim gücü ve Milli Park ve benzeri taşıma kapasitesi göz önüne alınarak devamlı, dengeli ve çok yönlü yararlanma ilkeleri doğrultusunda ve biyolojik çeşitlilik çevre koruma, orman peyzajı ve ergonomik kriterler göz önünde tutularak planlanacak ve işletilecektir [13]

Çevreyi korumak yapılaşma ve sanayileşmeye ters düşecek bir kavram olarak ele alınmamalıdır. Aksine çevreyi bozan ve yok eden öğelerin denetlenmesi hava, su, toprak ve gürültü kirletici kaynakların ortadan kaldırılması veya zararlarının en aza indirilmesi ülke ve insanlık çıkarlarının bir gereğidir.

Tarihi mirasın ve doğal çevrenin korunması; değişen yönetimlerin kişisel tercihleri dışına çıkarılmalı, ülke ve toplum çıkarları ile uyumlu ve bilimsel temellerde geliştirilen, her türlü soruna yanıt getirilebilecek ulusal çevre politikamız oluşturulmalıdır.

Kentleşmenin gerisinde kalan planlama süreci hızlandırılmalı, kentin gelecekteki gelişmeleri çağdaş perspektifler taşınmalıdır. Yatırım ve kararlardan önce çevresel etkiler değerlendirilmeli Ç.E.D. raporlarıyla

desteklenmelidir. Endüstri - toplum - doğa ilişkisinin uyumlu bir şekilde gelişmesi sağlanmalıdır.

Kirlenmeler kaynağında önlenmelidir. Oluşmasına engel olunamamış problemler daha büyük sorunlara temel oluşturmadan yok edilmelidir. Bu bağlamda fiziki planlama ve kentleşme ve çevrenin korunması ile ilgili hedefleri ilkeler ve kararlara VII. 5 yıllık kalkınma planında ağırlıklı olarak yer verilmiştir. Bunlardan bazıları şunlardır (T.C. Resmi Gazete-1995) [14] :

- Kentlerdeki yaşam çevresi ve yaşam kalitesi geliştirilecek ve iyileştirilecektir.
- Kentleşmede yatay ve dikey dengenin sağlanmasına yönelik olarak sanayileşme, kamu yatırımları ve teşvik politikalarının büyükşehirlere göçü ve sanayi yığılmasını özendirmemesine dikkat edilecek; göç metropoller yerine bölge merkezlerine, orta büyüklükteki kentlere ve merkezi nitelikteki diğer yerleşim birimlerine yönlendirmeye çalışılacaktır. Bu amaçla geliştirilecek kentler sanayi teşvikleri, alt yapı, hizmet ve konut yatırımları ile desteklenecektir.
- Kentlerde arsa temini, alt yapının geliştirilmesi, konut ve alt yapı konuları bir bütün olarak ele alınacaktır. Yeni gecekondulaşmalara imkan vermemek için yaratılan rantların kamuya aktarılması sağlanacaktır.
- Kentlerde tarihi, doğal, kültürel değere sahip alan ve eserlerin korunması ve yenilenmesine önem ve öncelik verilecek, kent kimliğini oluşturan şehircilik ve mimari tarzlarını koruma ve geliştirme faaliyetleri teşvik edilecektir.
- Sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı doğrultusunda, insan sağlığı ve doğal dengeyi koruyarak sürekli bir ekonomik kalkınmaya imkan verecek şekilde doğal kaynakların yönetimini sağlamak ve gelecek kuşaklara yakışır bir doğal fiziki ve sosyal çevre bırakmak temel strateji olarak ele alınacaktır.
- Çevrenin korunması çağdaş anlamıyla ekonomik, ticari, sosyal ve siyasi açılardan birbiriyle uyumlu ve bütünleşmiş bir yaklaşımla ele alınacaktır. Kalkınma sürecinde kirlenmenin kaçınılmaz olduğunu öngören ve bu kirliliği artırmaya çalışan pasif yaklaşımlar yerine, alınacak önlemlerle kirlenmenin önüne geçme stratejilerine öncelik verilecektir.

Çevre politikalarının ekonomik ve sosyal politikalara entegrasyonunda ekonomik amaçlardan yararlanılacaktır. Çevrenin yönetiminde emret- yaptır yaklaşımıyla birlikte özendir - oluşturma yaklaşımı esas alınacaktır.

Uluslararası alanda küresel kirliliğin önlenmesinde katılım faaliyetlerinde ortak sorumluluk - farklı pay ilkesi gözetilecektir. Çevre konularının geçmişteki sahipsizliği, günümüzde de çok önem kazanması çevreyle ilgili planlama ve tasarım konularının nitelik ve ölçeği açısından her meslek ile koordineli olarak mimara etkin yük getirmektedir. “Kültürel çevre” yaşam bilgisinin olduğu ve bu bilgi birikimini barındıran çevredir. İnsanın yaşam bilgisi ve zaman içerisinde oluşturduğu yaşam biçimi fiziksel mekana (çevreye) yansır. Dolayısıyla, fiziksel çevresini koruyamayan, geliştiremeyen, tahrip eden ve yaşamına uygun sağlıklı fiziksel çevreler oluşturamayan insanın çevresiyle uyumlu ilişki kuramadığı ve çevresiyle ilişkilerini sağlıklı olarak sürdüremediği ortaya çıkar ki, bu kültür eksikliğinin ya da kültürsüzlüğün göstergesidir [15].

Kentlerde yaşam kalitesi, eğitim ve iş olanaklarına, karşılanabilir konut ve ulaşımın yeterliliğine, yaşamı sürdüren ve destekleyen çevreye estetik nitelikleri baskın bir kent peyzajına bağlıdır. Sorunların çözümü, sosyal, ekonomik, ekolojik, kültürel kriterlerin ele alındığı entegre gelişme planlarının uygulanmasıdır. Kentsel sorunlar kentten kente ve ülkeden ülkeye değişebilmesine karşın pekçok ortak özellikleri vardır. Bu nedenle bir kentte yada ülkede geliştirilen başarılı modelleri uygulamak, yenilerini geliştirmek konuyla ilgili yerel yönetimlerin üniversite ve eğitim kurumlarının, gönüllü kuruluşların ve halkın katılımıyla gerçekleştirilebilir [16]. Günümüzde batı ülkeleri kentlerinde açık alanların yitirilmemesi ekolojik dengelerin korunabilmesi, yaşanılır çevre oluşturulması amacıyla yeşil yol planlamasına başarılı örnekler görmek olasıdır. Çevre kalitesini yükseltmek ve açık hava rekreasyonu için seçenekler sunabilmek amacıyla korunmuş çizgisel koridorları kapsayan yeşil yol, yeşil kuşak ve park yolları kelimeleri üretilmiştir [17].

Yeşil yollar; nehir, göl kenarları, sırtlar gibi doğal kaynakları izlediği gibi, tarihi ve kültürel objelerle bağlantı kurar.

1972’de Stockholm’de I. Çevre Konferansı yapılmıştır. 1989 yılında Birleşmiş Milletler’in Rio Konferansı’nda; üye ülkeler mevcut çevre sorunlarının global karakterlerinin, hava, su, okyanus, deniz kirliliği, iklim değişiklikleri, ozon tabakasının incelmesinin vardıracağı boyutlar gibi temel sorunların tüm ülkelerin katılımının ve her düzeyde etkin eylemin gerektiği kanısına varmışlardır.

Rio Konferansı, iklim değişikliği sözleşmesi, biyolojik çeşitlilik sözleşmesi, Rio Deklerasyonu, gündem 21 olmak üzere 5 temel konudan oluşmaktadır.

Gündem 21 uygulamasında en etkin amaç halkın katılımının sağlanması ve duyarlılığın artırılması ve gönüllüler ordusunun artmasıdır. Gündem 21’de hükümet dışı örgütler, kadınlar, genç ve çocuklar etkin bir şekilde rol oynar. Türkiye’de çalışmalar çok yönlü olarak sürdürülmektedir.

Türkiye’de başarılı konut çevreleri yaratılmamasındaki en önemli etken sistematik yönlendirme ve özendirmeden yoksunluktur. Bu açığı kapatmak için her yıl “Ulusal Konut ve çevre Yarışması” düzenlenmesi ve dereceye giren projelerin ayrıcalıklı kredilendirme koşulları ve öncelikler verilmesi uygulanması özendirici olabilir.

Amaç yeni bir subvansiyon alanı açmak değil, süreklilik içinde iyi örnekler geliştirmeye çabalamak ve bir toplumsal ilgi odaklanmasını sağlamaktır. Bu projelerin çevreci bir yapı olarak tasarlanması, ekomimari çalışmalarına öncelik etmesi ve yapının kendisinin çevreye zarar verip yok etmeyeceği gibi, insan sağlığına zarar vermeyen malzemelerle oluşmasını başarması gereklidir [18].

Mimarlar, şehirciler ve diğer ilgili odaların destek vermesiyle, Bakanlıklar, Toplu Konut idaresi, Üniversiteler sivil toplum kuruluşları ve medya konuya yapıcı, şekillendirici ve uygulamacı olarak yaklaşmalıdır. Üniversiteler konunun tabanında veri oluşturacak eğitim programlarıyla, ilgililerle koordinasyonu sağlamalıdır. Tasarımcılar, yapımcılar, malzeme üreticilerinin duyarlı çalışmalarıyla çevre ve mimarlık ile ilgili bilinen, paylaşılan kavram ve değerlerle ortak bir yapı kültürü oluşturulmalıdır.

En önemli gelişmeler ve çalışmalar Habitat II İnsan Yerleşmeleri Konferansında ele alınarak, tüm gücümüzle, temiz hava soluma, kirlenmemiş su içme, iyi iş bulabilme, sağlıklı gıdalarla beslenme,

eğitilme, sağlığınıza bakılma ve temel olarak kentlerdeki insan yerleşmeleri konuları tartışılmıştır.

Global ekonomi ve teknolojik ilerlemeyle ilgili laf üretmek yerine çözüm üretmek; tartışmalar yerine acil eylemlerin gündeme getirilip uygulanmaya sunulması gerekmektedir

6. SONUÇ

İmar planlarında doğal kaynakların korunması, sürdürülebilir şehircilik kavramı kullanımının benimsenmesi gereklidir. Kent merkezleri ve yakın çevrelerinde, açık alanlar ve rekreasyon bölgelerinin ayrılması ve bunlar etaplı olan uzun süreli hedeflerle planlı yapılaşmaya açılmalıdır.

Yöresel malzemeler, günümüz teknolojisi ve geleneksel mimari üçlünün koordinasyonu ile yapısal organizasyonun sağlanarak toplu konut sistemleri uygulanmalıdır.

Kentlere tarihi kimlik kazandırma çabaları, konuma ve restorasyon çalışmaları etkin bir şekilde sürdürülmelidir.

ÇED çalışmalarının ise ağırlıklı olarak dikkate alınması gerekmektedir.

Bu işleri yaparken ölçeği çok küçük tutmak gerekir. Tek ev, tek birey ölçeğinden başlayıp, sokak, mahalle, semt, kent, ülke ve dünya ülkeleri ölçeğine kadar yansıtılmalıdır.

Bize düşen görev, bir an önce sokağımıza, mahallemize sahip çıkmak, tüm çevremize mesaj verip örnek davranışlarla harekete geçmek ve etrafı motive etmektir. Yitirdiğimiz değerlerden ders almalıyız. Konaklar, köşkler, ahşap yapılar, asırlık meşeler, çınarlar, kestane ağaçları, evden eve geçerek akan pırıl pırıl sular, suların aktığı boğazlarda oluşan rüzgarlar, esintiler, ötüşen kuş sesleri ve sağlığınıza yitirdiklerimizdir. Betonlaşma, hava kirliliği, her tür gürültü negatif kazançlarımızdır.

Geleceğimiz, sağlığınıza, yaşayabilmemiz ve soluk almamız için dikeceğimiz her bir fidan bir “oksijen tüpü” olacaktır. İvedilikle çözüm bekleyen bu sorunlara yetkililerden duyarlılık bekliyoruz. Her şeyden önce insan olarak, birey olarak, mimar olarak, katkı bekliyoruz. Türkiye

olarak Ulusal Eylem Planı'nın hayata geçmesini sağlamak bakımından iki önemli öneri gelişmiştir. Bunlardan birincisi yapılmış İstanbul Konferansı'ndan sonra en geç 1 yıl içinde geniş katılımlı bir ulusal konferans düzenlenmesidir. İkincisi ise Habitat Gündemi ve Ulusal Eylem Planı doğrultusunda yerel eylem planlarının hazırlanmasıdır. “(Ulusal Rapor Eylem Planı, 1996)”.

Sürdürülebilirlik, yaşanabilirlik ilkeleri birlikte anlam taşır. Bir yerleşmenin iyi olarak nitelendirilebilmesi için, toplumların üzerinde uzlaştıkları, bir yerleşmenin gerçekleştirilmesi gereken başarı ölçütleridir. İnsan yerleşimleri değişen öznel istekler doğrultusunda, geliştirme ve planlama politikalarının nesnel ihtiyaçlar paralelinde, karar ve izleme süreçlerinde sürekli danışma ve yaygın katılımın geçerli kılınması ile olmalıdır.

KAYNAKÇA

- [1] Iları,G., “Çevre Duyarlı Kentleşme Politikaları” Mimarlık Hafızoğu, s.269 s.116 Ankara (1996)
- [2] Çepel, N., Doğa Çevre Ekoloji ve İnsanlığın Ekolojik Sorunları, 1992.
- [3] Barth, W. E., Praktischer Umwelt und Naturschutz. Verlag Paul Parey, Hamburg und Berlin, (1987).
- [4] Urbanization and its Implications for child health who un Environmental Programme, Genova (1988)
- [5] Eryıldız. S., “Kentsel Ekoloji”, Sayı 296, mimarlık s.30, Ankara (1996)
- [6] Akıncıtürk, N., “Konutlarda ısı kaybını yalıtımla azaltılmasının enerji tüketimindeki olumlu katkılarının incelenmesi” Enerji Bakanlığı sempozyumu bildirimleri (7-9 Ocak) Yıldız Teknik Üniversitesi İstanbul (1997).
- [7] Eylice, S., Külünk H., “Yeni Enerji Kaynakları”, Fotosan Ofset Matbaacılık, İzmit, s.46-50 (1983)
- [8] Mazric,E., “The Passive Solar Energy Book. Ammaus, P.A. Rodalı. Paris, (1979)
- [9] Shurcliff, W., Saunders House, 3rd Edition Cambridge (1983).

- [10] Atagündüz G., Çelik A., “Güneş Enerjisi Enstitüsü binasının Güneş Enerjisi ile ısıtılarak Enerji Konumunu Sağlayacak Şekilde Projelendirilmesi”, EIE, Elektrik İşleri Etüt İdaresi Genel Direktörlüğü. Güneş Enerjisi Konferansı tebliğleri 16-18 Mayıs (1984) Ankara.
- [11] Altınar, A.T., Akay, Z., Herkes İçin Kent Mimarlığı, (1995)
- [12] Aktüre, T ve Taşaoğlu,G., “Toplu Konut Çevreleri-Mesa deneyimi” Çevre Planlama ve Tasarımına Bütüncül yaklaşımı, Çevre Planlama ve Tasarım Haftası 96 Etkinlikleri Sempozyumu, 26-28 Kasım (1996) Ankara
- [13] Resmi Gazete., Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, (1996 - 2000).
- [14] Şenyapılı, Ö., Kültürel Çevre Kültürsüzlüğü , Çevre Planlama ve Tasarımına Bütüncül Yaklaşım Sempozyumu, s. 9-12 Ankara, (1996).
- [15] Spirn, A., Cities for the 21 st Century Head of Publications Service OECD, France, (1994).
- [16] Arslan, M., Yeşil yol Planlaması , Çevre Planlama Sempozyumu, (1996).
- [17] Balamir, H., Ulusal Raporda ve Hazırlık Sürecinde Bulamadıklarımız” Habitat II Özel sayısı. mimarlık Ankara M.O. s. 269 (1996)
- [18] Türkiye Ulusal Rapor ve Eylem Planı, Haziran, (1996).